

SAMLINGER

TIL

Det Norske Folks

Sprog og Historie.

UDGIVNE

af

ET SAMFUND.

Femte Bind.

CHRISTIANIA.

1838.

XIII.

To Breve af Biskop Audfind, betræffende en Hærefproces Bergen, Aar 1325. (Meddeelte af Lector P. A. Munch.)

Følgende Breve, der findes i den forhen omtalte 4de Deel af de bartholinste Afskrifter S. 87—98, afgive et ret curieust Bidrag til Norges Cultur-Historie i Middelalderen. For Konge- og Slægt-Historien ere de ei af synterlig Bigtighed. Et Par Steder har man troet ikke at burde oversætte, da de altfor meget vilde støde høviske Øren.

De quadam lapsa in hæresin Ragnilda Tregagaas.

In nomine domini amen. Nos Audfinnus dei gratia episcopus Bergensis notum facimus universis, quod sub anno domini m^occc^oxx^o quinto, immediate post octavam Epiphaniæ de septimana in septimanam fama publica validusque clamor discretorum nostris auribus deferebant, quod Ragnilda, dieta Tregagaas, erroris cæcitate depressa, divini cultus, obstante turbulenta natura, proh dolor, peregrina, non solum in innocentium vitæ existimationisque labefactionem miserabiliter sit molita, verum etiam ad ipsius creatoris contumeliam in hereticæ superstitionis invium detestabilius est prolapsa. Nos igitur prædictum clamorem salva conscientia quadam conniventia captata sub dissimulationis pallio penitus indiscussum pertransire non audentes, de fratrum

J Herrens Navn Amen. Vi Audfind, af Guds Raade Biskop i Bergen, gjøre vitterligt, at Aar efter Guds Byrd 1325, strax efter octava Epiphaniæ (13de Januari) kom det Uge efter Uge ved alminsdeligt Rygte og stærk Dmtale blandt forstandige Folk mere og mere for vore Øren, at Ragnild med Tilnavn Tregagaas, nedstøttet i Bildfarelsens Blindhed, og ved sin urolige Naturs Tilskyndelser, bedværre fremmed for Guds Dyrtelse, ei alene ulysaligen har smedet Planer til at undergrave Ustyldiges Liv og Agtelse, men er derhos, til selve Skaberens Bespottelse, endnu ved derstyggeligere forfalden til den fjætteste Overtroes Afveie. Da vi nu ikke med rolig Samvittighed af Overbærenhed, under en forstilt Uvidenheds Raade, turde lade dette Folkesnak gaae hen uden nogens somhelst Granskning, besluttede vi os efter

nostrorum consilio ad inquisitionem descendimus super illo, prout postulat ordo juris. Primo itaque dictam Ragnildam ream citari fecimus, ut in festo beatæ Agnetis secundo comparet, quæ de statuto comparens, super articulis, de quibus fuerat infamata, totam infitiabatur veritatem. Hoc videntes, discretos viros videlicet Asbernum de Lundarviik, Ketillum de Haferskor, Hallonem sub monte, Asbernum et Halvardum des Skialbreid, coram quibus fuerat pridem confessata, ad diem Martis proximum post purificationem beatæ Virginis comparituros citavimus, sed ipsam, suspicionum præsumptionumque podio quasi impositi secleris obnoxiam, securæ custodiæ addiximus, qua suspecti sed nondum convicti mancipantur. Testesque supradicti in personis propriis præfixo termino venientes et tanquam legitime admissi, sacrosanctis evangeliiis corporaliter tactis, deposuere jurati, quod anno domini millesimo ccc^oxxiiij^o tertio nonas Novembris in hyemali refectorio presbyteri de Fusum se præsentis audivisse quod sæpedicta Ragnilda sponte, a nullo interrogata, fatebatur articulos qui sequuntur. Scilicet quod prima nocte nuptiarum in thorum Bardeni et Bergliotæ deposuerat quinque panes totidemque pisa; una eum hoc gladium ad

vore Brødres Raad, til at anstille Undersegelse besangaaende efter Rettens Medfør. Først lode vi derfor angjældende Ragnild indstevne til at møde St. Agnæs anden Dag (28de Januar): hun mødte efter Stevningen, men fragil aldeles Sandheden af de Punkter, hvorfor hun beskyldtes. Da vi erfarede dette, indstevnte vi de forstandige Mænd, Asbjørn af Lundarvik,¹⁾ Ketill af Haferskor,²⁾ Halle under Berge,³⁾ Asbjørn og Halvard af Skjalbreid,⁴⁾ i hvis Paahør hun forhen havde afgivet en Tilstaaelse, til at møde Tirsdag næst efter vor Frues Krenselses-Dag (5te Febr.); men hende selv, formedelst den høie Grad af Mistanke og Formodning saagodtsom overbevist om Forbrydelsen, lode vi sætte i den sikke Forvaring, hvori de mistænkte, men endnu ikke overbeviste Forbrydere holdes fast. De ovennævnte Vidner indsendt sig personligen til bestemt Tid, og da de lovligen vare tilstedede, afgave de under Ed, corporligen berørende de hellige Evangelier, den Forklaring, at Mar efter Guds Byrd 1324 den 3dje November vare de i Vinter-Epistestuen hos Presten til Fuse tilstede ved og hørte, at oftnævnte Ragnild af egen Drift, uadspurt af Mogensombest, tilstod efterfølgende Punkter. Nemlig, at hun i den første Bryllupsnat havde stjult i Baards og Bergljots Seng 5 Brød og ligesaamange Erter; derhos stillede hun ogsaa et Sværd ved deres Hovedgjerde med

1) Nu Lundarvig i Fuse Sogn, Døe Prestegjæld, Sundhorland.

2) Nu Haastaar i samme Sogn. Navnet forekommer i Bergens Kalvstind.

3) En Gaard med Navn Berge findes i Fuse Sogn, og Halle har rimeligviis været Huusmand under samme.

4) Nu Skjalbrigt i Gaalands Sogn, samme Prestegjæld. Forekommer i Bergens Kalvstind.

eorum caput reposuit cum incantatione detestabili quæ subdetur. A præfato postmodum die in diem Veneris proximum Ragnhildam citavimus pro veritate de illo negotio lucidius eruendam;*) quæ determinato die in consistorio nostro comparens, modicis comminationibus super quæstionibus a ballivo præhabitis, si facti seriem diutius subterret, per confessionem articulos detegerebat infra scriptos. Primo, quod omnes articuli depositi per testes prænominationes veri erant. Secundo, quod ipsa Ragnhilda vivo marito suo se Bardero quatuor vicibus carnaliter copulaverat, quem tertio et tertio gradu in consanguinitatis linea contingebat. Item, quod divinæ protectioni abrenuntiavit et se diabolo commendavit, Ad hoc, ut inter Barderum et Berghliotam dissensionum et rancorum zizania seminaret. Item, quod super excitatione diaboli ad perficienda prædicta verba quæ subintranctum cum incantatione pestilenti recitavit: *Ritt ek i fru mer gondols ondu. æin þer i bak þiti annar i briost þer þiti þridi snui uppa þik hæimt oc ofund. oc sidan þesse ord ero lesen skall spyta uppa þan er til syngst.* Item, quod occasione persuasionum Ragnhildæ Barderus Berghliota repudiata Halogiam sit profectus seque fide intermedia constrictam ad eundem ibidem præsto-

en affhyelig Besværgelse, som siden følger. Fra ovennævnte Dag indstevnte vi ders paa Ragnhild til næstfølgende Fredag (8de Febr.), for nærmere at granske efter Sandheden i hiin Sag; hun comparerede paa bestemte Dag i vort Consistorium, og efterat Sysselmanen ved Fremsettelsen af Spørgsmaalene havde forudstillet passende Trusler, ifald hun længere fortaug Sagens rette Sammenhæng, erkjendte hun i sin Tilstaaelse følgende Punkter: 1. at alle af fornævnte Vidner omprovede Punkter vare sande; 2. at Ragnhild endnu, medens hendes Mand levede, 4 Gange havde kjedelig Umgængelse med Baard, med hvem hun var beslagtet i tredje og tredje Grad. Iligemaade, at hun frasagde sig Guds Beskjæmmelse og overgav sig til Djævelen for at udsaae Uenigheds og Hadsheds Klinte mellem Baard og Berghliot. Iligemaade at hun ved Djævelens Paakaldelse for at udføre ovennævnte Ting med en affhyelig Besværgelse fremsagde disse Ord: „Jeg slænger fra mig Sandul's) Uander; Een bide dig i Ryggen, en anden bide dig i Brystet, den tredje paa føre dig Had og Avind;“ og efterat disse Ord ere fremsagte, skal man spytte paa dem, hvem Besværgelsen gjælder. Iligemaade, at formeddelt Ragnhilds Tilskyndelser stillede Baard sig ved Berghliot og reiste til Halogaland, hvorhen hun og, saasnart det var hende muligt, stundte sig at

*) Hæftskrift for eruenda. Heilen maa have faaet i Originalen, da den baade findes i Bartholiniana og i en anden Hæftskrift blandt Apographa Arnemagana.

1) „Sandul“ skal hos Islændingerne betyde virgnavirilia.

lantern, cum primo posset, iter suum maturare. Item super verbis, quæ orsa fuerat, quod in Bardero vitæ necisque teneret potestatem, talem interpretationem subjunxit, quod nisi ipsius voluntati per singula consentiret, legitimus maritus Ragnildæ pro incestu et adulterio secum commissis Barderum vita privaret. Item quod secundo die nuptiarum sponsum subsannando in hæc verba prorupit: arridet meus¹⁾ mens quod genitalia Barderi ut maleficiata non plus valerent ad coitum quam zona ad manum meam revoluta. Item quod prima nocte nuptiarum se absconderet sponso et sponsa ignorantibus infra thalamum juxta thorum in quo dormiebant. Item interrogata respondit, quod huiusmodi incantationes hæreticas in juventute a Solla dicto Sukk didicit, quas in hoc casu practicavit.

Alia in eodem crimine.

In nomine domini amen. Anno ejusdem m^occc^oxx^ov^o coram nobis Audfinno d. gr. Bergensi episcopo caussa horrendæ incantationis & etiam hæreticæ pravitatis aliquamdiu ventilata, super qua Ragnilda Tregagaas fatebatur in judicio dissentiones inauditas inter conjuges Barderum videlicet et Bergliotam seminasse; verum quia dicta Ragnilda diu carceri nostro et vinculis mancipata ad bonum conscientiæ rediens, vigiliis, sletibus ac in continuis

berede sin Reise,¹⁾ da hun havde høitideligen lovet ham at oppebie ham der. Iligemaade, hvad de Ord angik, hvormed hun havde ladet sig forlyde, at hun havde Magt over Vaards Liv og Død, gav hun derpaa den Forklaring, at hvis han ikke i Et og Alt søiede sig efter hendes Billeje, vilde Ragnhilds lovlige Egtemand stille ham ved Livet formedelst den med hende begaaede Blodskam og Hoer. Iligemaade at hun anden Dag i Bryllupet, under Spotterier mod Brudgommen, udbrød i disse Ord: „jeg forudsæer med Glæde, at — — — —.“ Iligemaade at hun første Bryllupsnat, Brud og Brudgom uafvidende, skjulte sig i Sovværelset tæt ved Sengen, hvor de laae. Iligemaade svarede hun paa det derom fremsatte Spørgsmaal, at hun i sin Ungdom havde lært de fjætteste Besværgelser, hun nu udøvede, af Solle²⁾ med Tilnavn Sukk.

I Herrens Navn Amen. Aar 1335 blev for os fundet, af Guds Naade Biskop i Bergen, en Sag angaaende afstyelig Besværgelse og derhos et vrangetkjæteri en Tidlang drøftet, hvorved Ragnhild Tregagaas tilstod for Retten, at hun havde udsaaet uhorste Tvistigheder imellem Egtesfolkene Vaard og Bergliot: Men da samme Ragnhild, længe indsluttet i vort Fængsel og vore Lænker, tilbagevandrende til ret Fornuft, imidlertid over al Naade har spæget sig med Vaagen, Græden, bes

1) Denne Reise stude vel stee paa Herrolis, da hun lod Vaard reise forud paa almindelig Naade, og dog lovede at være tilstede ved hans Ankomst.

2) Feilstrift for „mon.“

3) Mandnaavnet Solle skrives almindeligst Sørle.

orationibus et jejuniis se ibidem ultra modum maceravit, quæ etiam per interpositas personas nobis cum omni humilitate supplicans ut abjurato hujusmodi errore poenam sibi injungeremus salutarem, nos vero considerantes, ut a fide dignorum relatione didicimus, ipsam tempore patrati maleficii non mentis suæ compotem ut lunaticam existisse, ideo misericordiam judicio et pietatis æquitatem rigoris et juris in hac parte de fratrum nostrorum consilio ac aliorum prælatorum et religiosorum assensu mitigando poenas duximus præferendas, cum ipsa veritas ore prophetico attestetur, dicens se mortem peccatoris nolle sed magis ut convertatur et vivat, ac etiam in jure cautum sit nulli debere claudere gremium redeunti, potissime ubi quis semel in errorem lapsus sit sed non relapsus; ideo nos Audfinnus memoratus episcopus, juramento tactis sacrosanctis evangeliiis ab ipsa præstito super abjuratone prædicti erroris et per nos recepto, prout in actis sanctis patet, sibi poenitentiam salutarem in modum qui sequitur duximus injungendam, primo videlicet, quod bis in qualibet septimana annuatim, quamdiu vixerit, cum pane et aqua jejunabit, item in anniversario diei patrati sceleris simili modo jejunet omnibus diebus vitæ suæ, item tribus septimanis ante festum Johannis baptistæ ac similiter ante festum beati Michaelis una cum hoc per adventum do-

standige Bønner og Faster, og ved Personer, hun overdrog dette Hverv, ydmygt har bønfalet os om at ville paalægge hende en velgjørende Straf, efterat hun har afsvoret denne Wildfarelse; og da vi paa anden Side tage i Betragtning, hvad vi af troværdige Folk have erfaret, at hun paa den Tid, Forbrydelsen blev begaaet, var maaneshg og derfor ikke ved sin fulde Fornuft, troede vi, med vore Brødres Raad og andre Prælaters samt Geistliges Bisald, i dette Stykke at formilde den Straf, som den strenge Ret medførte, og saaledes at foretrække Medlidenhed og Mistundhed for en starr Dom, eftersom selve Sandheden med profetisk Røst vidner samme, sigende „jeg vil ikke en Synders Død, men at han skal omvende sig og leve,“ og det derhos i Loven er forbudet at tillukke Naadens Skjød for den Tilbagevendende, især hvor Nogen blot een Gang er falden i Wildfarelse, men ikke tilbagefalden. Hvorfor vi Audfind, Biskop som ovennævnt, have, efterat Ed angaaende Affværgelsen af fornavnte Wildfarelse af hende var affagt, idet hun berørte de hellige Evangelier, og af os modtaget — som det er indført i de hellige Acter — troet at burde paalægge hende følgende heldbringende Poenitents: 1. at hun to Gange i hver Uge aartligen, saalænge hun lever, skal faste paa Vand og Brød; item at hun paa samme Maade skal faste Marsdagen, paa hvilken Forbrydelsen var begaaet, alle sit Livs Dage, item at hun 3 Uger før St. Hans og ligeledes 3 Uger¹⁾ før St. Michels Dag, samt ders

1) Om dette skal betegne hele tre Uger i eet væk, eller blot den Dag, der er tre Uger forud for den nævnte Fastedag, lader sig ikke afgjøre. Det første synes ikke urimeligt.

mini et septuagesimam jejuniis se affliget, et ad septennium peregre visitando loca sanctorum extra regnum Norvegiæ, ipsam digne ducimus proscribendam; quod si eam in articulorum aliquo prædictorum quisquam transgressam invenerit, capiatur ut condemnata de hæresi vel ut in ipsam relapsa tradatur curiæ seculari. Lata et lecta fuit hæc correctionis sententia &c.

hos i vor Herres Advent og Septuagesima skal spørge sig med Fasten;') derhos fandt vi det passende at paabyde hende en Taa- rig Pilegrimsreise til de Helliges Hvilesteder udenfor Norges Rige. Men befinder Nogen hende at overtræde et af disse forenævnte Punkter, skal hun, som dømt for eller tilbagefalden i Kjættereri, tages og overantvordes til den verdslige Domstol. Denne Corrections-Dom blev affagt og oplæst o. s. v.

- 1) Der bleve saaledes ikke mange Dage af Aaret tilbage, som hun havde frie for FASTER; thi foruden Langesfasten, Fredagsfasten og de øvrige FASTER, der i Kirkelovene vare paabudne for Alle og Enhver, og som vistnok beløb sig til henimod 150 Dage af Aaret, saae vi ved Sammenlægning af de ovenfor opregnede Dage 109 eller 149, hvortil hun skulde faste. Et Snees af disse falbt dog sammen med og opslugtes af de loobestemte FASTER.

